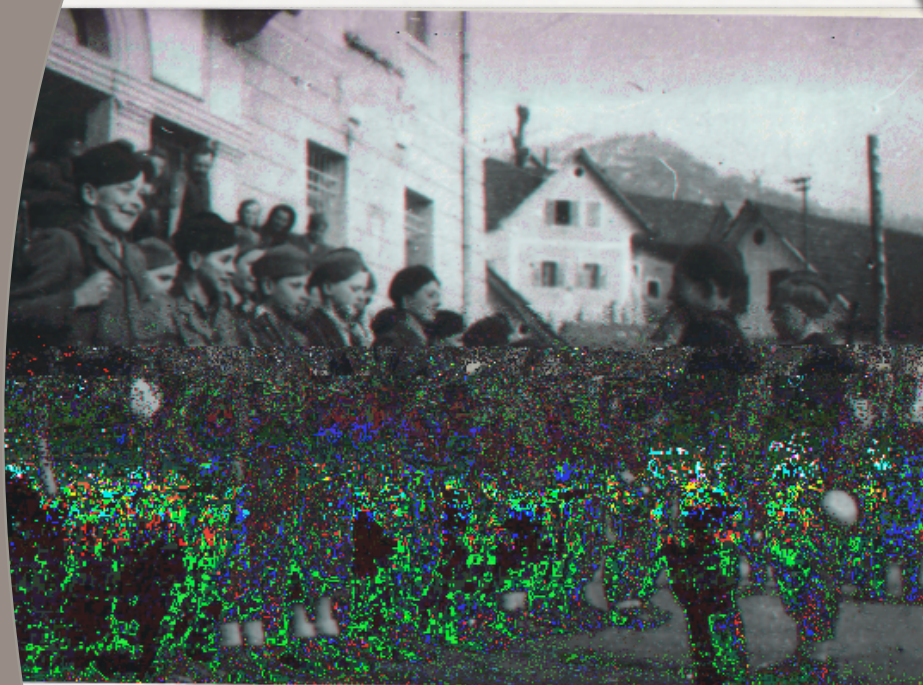

Марјета Шифрер,
Хелена Мешњак

Кључно питање

Да ли су деца једнако патила, без обзира на страну на којој су била?

Тема

Овај модул говори о деци у Другом светском рату, у периоду од 1939. до 1945. Говори о деци у партизанском покрету, деци у домобранима, деци у логорима и деци-куририма. Извори нам показују како су деца живела и страдала за време рата. Материјал је намењен ученицима старијим од 14 година.

Ову тему смо изабрали јер верујемо да је интересантна ученицима. Тема је контроверзна јер приказује децу на обе стране – партизане и другу страну, која је одлучила да сарађује с нацистима, а модул обухвата комплетну регију. Тема је релевантна за целу регију, јер се односи на све земље и показује разлике о свој деци која су живела за време рата.

Циљеви

Ученици ће добити сазнања о деци у партизанском покрету, деци у домобранима, деци у логорима и деци-куририма. Извори нам показују како су деца живела и страдала за време рата.

Исходи учења

Ученици стичу знања о свакодневном животу деце у Другом светском рату.

- Моћи ће да упореде живот и страдања деце у време рата.
- Добиће сазнања о судбини деце у партизанима, домобранима, деце у логорима и деце-курира/војника.
- Упознаће ратне активности из перспективе људских права.

90
минута

Упутство за предаваче

Наставник ће прочитати увод ученицима и представити тему часа. Радионица има две фазе – прва фаза је увод и групни рад, а друга је презентација резултата.

Корак 1 Наставник дели упутства за рад. Наставник затим објашњава тему рада (први радни лист је за наставника). Ученици се деле у групе од 4 до 5.

Група 1: Деца у партизанима;

Група 2: Деца у логорима;

Група 3: Деца војници/курири;

Група 4: Деца на „другој страни” (у домобранима);

Корак 2 Наставник представља задатке за рад у групама. Ученици треба да имају основна знања о Другом светском рату. Ученици прегледају карту Југославије и покушавају да одреде који окупатор је заузео који део земље у Другом светском рату.

Корак 3 Наставник поставља питања и уводи ученике у групни рад: Напиши листу ствари које деца треба да имају за срећно детињство.

Корак 4 Наставник даје упутства за тимски рад. Ученици читају изворе, припремају кратке презентације и решавају задатке.

Корак 5 Кратке презентације рада у групама.

Корак 6 Закључак, рефлексција на тему (ученици би, уз помоћ наставника, требало да дођу до заједничког закључка – без обзира на то о којој деци је реч – сва су једнако страдала, а изнад свих деца која су постала сирочад.)

Наставник повлачи равну линију на табли. На једном крају линије исписује да су сва деца подједнако страдала, а на другом да је ниво страдања био различит. Затим наставник свим ученицима дели самолепљиве папириће (пост ит). Уз помоћ нових сазнања, ученици одлучују на коју страну линије ће налепити свој папирић. Сваки ученик такође објашњава своју одлуку.

[illegible]

Деца партизани / у партизанима анализа извора о деци партизана/у партизанима

Словенска национална помоћ

Rettl, L., Obid, V. (2006). *Partizanski otroci. Celovec/Klagenfurt: Drava*, str. 15, 19

Сведочење Јанеза Кмета, чија мајка је била у партизанима

Rettl, L., Obid, V. (2006). *Partizanski otroci*. Celovec/Klagenfurt: Drava, str. 15, 19)

Стрељање ђака у Крагујевцу, Србија

:// . / / . ? =1015560 (26. 3.
2013), č : ě, , 20.
 , 1945)

3. 2013), č : ě, 26.
1945.)

Питања

- Шта се dogodilo кћерки Милеве Наумовић?
- Где су стрељани ђаци и професори?

Извор 4

Украдена деца

Тешка је била и судбина деце убијених родитеља, или одведене у логоре а затим пребачене у Рајх, немачким породицама. Основа за геноцид у време Другог светског рата у Средњој Европи била је Химлерова тајна инструкција за провођење акција против партизана и осталих бандита у Горњој Коруској и Доњој Штајерској, издата у 15 примерака, 25. јула 1942. На основу те инструкције, људи су убијани без саслушања, села су паљена, а многе партизанске породице су депортоване.

У Доњој Штајерској био је сабирни центар за депортацију у Цеље, у бившој мушкој школи, данас познатој као Прва основна школа, где су извршене две депортације, 3. и 14. августа 1942. Шест стотина малишана насилно је одузето од њихових мајки. Ова деца су углавном била из партизанских породица и породица убијених у затворима. Њихове судбине се разликују, али сва су прошла кроз исту процедуру. Деца су прегледана ради утврђивања расне (етничке) припадности, затим су одвођена у логор Фронлајтен, северно од Граца, а одатле су одвођена у разне концентрационе логоре широм Немачке, на преваспитавање. Нарочито се посвећивала пажња отетим дечама, који су најчешће завршавали као посвојад у нацистичким породицама. Организација по имену „Лебенсборн“ је бринула о бебама. Њихов главни циљ је био преваспитање расно чисте деце друге етничке припадности, ради стварања чисте аријевске расе и бржег повећања броја беба код Немаца. Прави идентитет отете деце је сакривен, тако да многа деца више никада нису нађена.

Ове две акције из августа 1942, када су деца насилно одведена од својих мајки, нису биле и последње у Цељу. Нацисти су извршили исто расно и национално одвајање у децембру 1944. и јануару 1945. Тог пута деца су послата у Кобленц и Бургенланд.

Након ослобођења, савезници и УНХРЕ – Администрација за помоћ и рехабилитацију УН тражили су отету децу, а помагали су им и официри Специјалне војне мисије Југославије у Паризу. Словенија је организовала специјалне репатријације које су прихватиле 4.150 отете деце у доби до 16 година, у периоду од 1. 7. до 20. 9. 1945. Међутим, многа отета деца никада нису нађена.

Miku Metod (1960). Pregled zgodovine NOB-a v Sloveniji. I knjiga. Ljubljana, strp. 62, 187.

Питања

- Ко су била отета деца?
- Из које земље је долазила већина отете деце?
- Шта значи „Лебенсборн“?
- Да ли су се ова деца вратила кући након рата? Зашто не сва?

Извор 5

Сведочење Јожице Комеричке отетог детета

Јожица Комерички из Петровча, рођена Јуркошек у Подгорици – Врх изнад Лашког, сећа се застрашујућих догађаја из украденог детињства

„Када су дошли да нас ухапсе, мени је било тек 11, мојој сестри Марији 17, а мом брату Конраду 13 година. Такође су депортовали нашу мајку и двадесетогодишњу сестру Тончку. Оне се никада нису вратиле из Аушвица. Наш отац је ухапшен јула 1942. Он је стрељан 15. августа, истог дана када смо ми одведени у сабирни центар у Цеље. Одвели су такође и седморо деце Гранчер, и децу породица Лапов, Дежелак и друге. Мој град звао се Врх изнад Лашког.

Најприје су нас послали у транзитни камп, карантен, у мјесту Мур поред Граца. Иако је било хладно, морали смо сваког јутра да вјежбамо у кратким хлачама и мајицама. Морали смо да трчимо преко најближих брежуљака. Касније смо распоређени у шест дјечијих логора. Мене су послали у Салденбург код Титтлинг, Бауернвалд у Баварској.”

Јожица је преживела јер је била навикнута на тежак рад код куће, на фарми. Прихватила је рат као нешто што се морало десити и она сама ту није могла ништа променити. Сећа се и шестомесечног Вилија, отетог из Шентленарта, који је био усвојен, и све збрке која је настала с крајем рата.

Белоруси су отетој деци говорили да се не враћају назад словенацким комунистима. Њен брат, који је био немачки војник, написао је пре ослобођења захтев да се деца врате кућама. Али нису се могли вратити дому који је био уништен. Брат је отишао да живи са њиховом тетком/стрином/ујном у Римске Топлице, а Јожица и њена сестра отишле су да живе у партизанско село Броднице.

http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/nedeljski/333577 (3. 2. 2012)

Питања:

Каква је била судбина Јожице Комерички?

Извор 6

Кадети и пионири из Делница Хрватска, фебруар 1 44.

Fototeka na Gorewskiot muzej, Kraw

Питања

- Шта видиш на слици?
- Шта ти говори ова слика?

Извор 1

Словеначка деца у концентрационим логорима

Станислава Завршник рођена је 3. марта 1933. у породици Берлец, у селу Локе у Тухињској долини. Живела је на фарми са оцем, мајком, старијим братом и четири млађе сестре. Када су Немци окупирали нашу земљу, Станислава је имала само 8 година. Њен отац, Иван, био је први организатор ослободилачког фронта у Тухињској долини и придружио се партизанима 1941. Због тога је породица Берлец била једна од најомраженијих и најтраженијих код Немаца. Године 1942. мајка се придружила (партизанској) бригади и деца су остављена сама. Неколико месеци деца доби од три месеца до 11 година сакривала су се у шумама, код рођака, али нико им није могао помоћи. Јула 1942. Немци су их ухватили и одвели у дечји концентрациони логор Селигенпортен, где је већ било интернирано око 100 словеначке дјеце без родитеља или других одраслих.

На почетку су сви били заједно, касније су децу поделили према абецедном реду. Крајем маја 1943. деца су такође раздвојена и према доби и полу. Најстарији брат Милан пребачен је у логор Кастрл, најмлађа сестра Јохана у Лајпциг, Ана у Мајнбург, Јустина у Науштифт, а Марија и Станислава су пребачене у Салденбург. У концентрационим логорима деци је било забрањено да говоре словеначки, била су подвргнута строгом нацистичком образовању. Крајем 1944, када су Немци почели да губе снагу и моћ, неки дечји логори су напуштени, па су сестре Берлец заједно дошле до слободе у логору Салденбург. У јулу 1945. сви су стигли кући, где су нашли своје родитеље.

:// . - . / / / .

Извор 4

Српска деца у концентрационим логорима

„О ликвидацији дјеце знам то да је било доста дјеце у логору, те одређена лијечничка комисија коју су сачињавали заставник Илија Буковац и др Буки Кунорти, који су имали задатак да пробегу здраву дјецу која су упућена у Загреб, Сисак, Јаску и Феричанце. Приликом прегледа, комисија је пронашла 63 дјеце болесне и предложила да их треба ликвидирати. Управитељ логора Миле Орешковић наредио је мени и Грубишићу да извршимо ликвидацију поменуте дјеце. Јанко Грубишић је предложио да дјецу подавимо и кад је ушао међу дјецу, дјеца су га погадила, тада смо заједно наредили да се дјеца ликвидирају помоћу плина. Том приликом ликвидирано је свих 63 дјеце, која су се налазила у једној соби.”

Ante Vrbanc, usta ki oficir i lan uprave logora Stara Gradi ka na su enju 14.01.1948 .. "Borba" 15.01.1948

Извор 2

Судбина деце у италијанским концентрационим логорима

У време прогона на подручју Љубљане, италијански окупатори затварали су Словенце у затворе у Љубљани и у Италији. Састали су се представници покрета отпора из италијанских окупационих зона – из Словеније, Истре, Далмације, Црне Горе и Албаније са Косовом. Затвореници су живели у ужасним условима. Жене са малом децом и труднице имале су много проблема, јер су затворске ћелије биле хладне, прљаве, пуне гамади, вашки и бува. Новорођенчад је умирала од болести. Међу затвореницима је било и лекара који су настојали да спасу жене, децу и бебе. Након капитулације Италије 1943, у логорима је организована настава за децу.

C 22 174.

Извор 3

Мајке и деца у концентрационом логору

Cita Lovren i Bole. 1988. Prekomorke. Ljubljana. P. 22 – 174

Питања:

- Шта видиш на слици?
- Шта ти говори ова слика?
- Шта још желиш да сазнаш?

Извор 5

Судбина српске деце у концентрационим логорима

„...Крајем новембра 1942. обишла нас је нека комисија и одмах после тога покупљени смо и одведени у Загреб. Још на жељезничкој станици дочекала нас је пријатно изненађење јер нас је дочекала маса грађана са изразима саосјећања и пријатељства. Бацали су нам хљеб и дописнице са адресама. Посебно нас је дирнуо плач неких грађана који су нас посматрали, а нарочито жена. Подјелили су нам нешто одјеће и обуће... Прво смо били у Заводу за глухонијеме у Загребу, Илица 83, а затим у дому у Влашкој 37. То је био надбискупски двор, ниже катедрале... Недељом су нас водили у католичку цркву. У Загребу су услови за живот били далеко бољи од оних у логору. Овдје смо добили и друга имена: Иван, Мате, Јосо, Јосип и друга. Иако сам био дијете, сјећам се да ми је то, како и осталима, било врло тешко... После ослобођења вратио сам се у свој крај. Тешко ме погодило сазнање да се од око 600 мојих другова из логора, врло мали број вратио у свој родни крај. А осталима се изгубио сваки траг у фашистичким логорима.”

arko Vujić, Velika ofanziva na Kozaru 1942. I njene posljedice, Banja Luka 2004, str. 169-175.

Извор 6

Деца са Давидовом звјездом

<http://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=5478> (9. 5. 2013)
Antisemitizam Holokaust Antifaizam, Ognjen Kraus (ur.), idovska opina, Zagreb, 1996, str. 92.)

Питања

- Погледај слику у извору 6 и опиши је.
- Шта је причвршћено на капутић девојчице?
- Шта то значи?

Задаци

Прочитај изворе 1 до 6 и испуни табелу доле.

ПОРЕЂЕЊЕ		
	ШТА ЈЕ ЗАЈЕДНИЧКО	РАЗЛИКЕ
Словенечка деца		
Хрватска деца		
Српска деца		

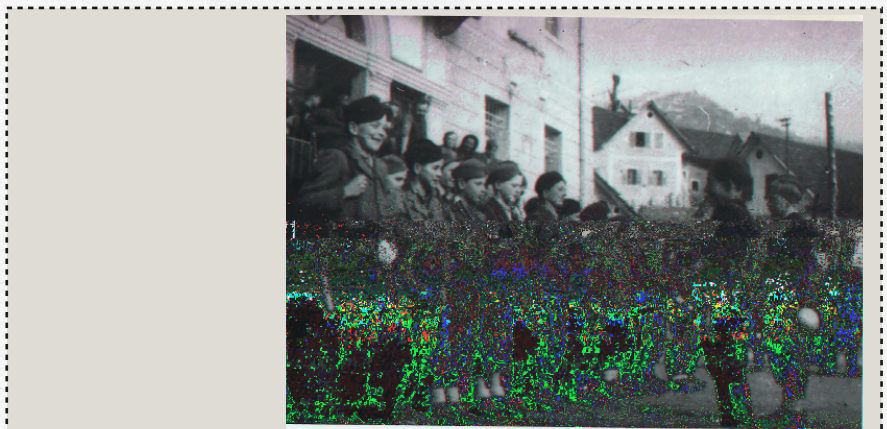
Извор 1

Деца курири (сведочење Штефана Матека)

„Курири у Народноослободилачком рату имали су тешке и одговорне задатке. Стално су били на путу и у опасности. Дозволите да опишем дио мојих дужности као курира. Путања ме водила 3 сата хода у једном смјеру, и три сата назад, са тешким руksаком на леђима, често са пакетима, муницијом и ручним бомбама. Морао сам бити веома обзрив. Готово да нисам имао времена за одмор јер сам морао да се чувам. Нисмо требали бити виђени током дана. Ако је падала киша, био сам мокар док киша не престане и одјећа се не осуши на мени. Сваке друге ноћи, када нисам био курир, достављао сам пошту, књиге и новине. Једном, док сам се враћао кући уобичајеним путем, био сам толико уморан да сам спавао ходајући. Лутао сам шумом читаву ноћ. Случајно сам се саплео на неки коријен и то ме пробудило, али сам одмах поново заспао, стојећи. Прешао сам преко потока и морао да начиним већи корак. Био сам превише уморан да видим кадасаачипи се

B, . (1972). Č š (), 13, š. 4.
:// . / : B : : C- 4B 50C/? =%27 %3 %27& =25

Извор 1

Повлачење домобрана и усташа, заједно са породицама

У пролеће 1945, након што су немачки војници напустили подручје, преплашени Југословени прешли су у Аустрију и Италију. Међу њима били су и словеначки домобрани, црногорски и херцеговачки четници, и многи хрватски домобрани и усташе. Било је много породица и појединаца који су починили ратне злочине, али такође и много обичних породица и појединаца који су бежали од застрашујуће судбине. Пут их је водио кроз долине Мислиње, Драве и Межице у Аустрију, одакле су често враћани назад. Хиљаде људи окончало је животе у напуштеним рудницима, тенковским рововима, шумама око Кочевја, и другде. Деца су била преваспитавана, слично као у немачким концентрационим логорима неколико година раније. Највећи центри за људе с „друге стране” били су у Ветињу, Техарју и Кочевје Рог, а за децу је то био Петричек у Цељу. Остали центри су били у Орможу, Птују и другим местима широм Словеније. Већина их је била лоцирана у старим касарнама, напуштеним вилама и старим угоститељским објектима, као што је Петричек у Цељу. Центри су били пуни избеглица, војника и њихових породица, цивила, жена, девојака, деце и старих.

Tolstoj N. Klepec M. Kova T. 1980. Trilogija Vetrinje – Teharje – Rog. Maribor. str. 13., 27.

Извор 2

Људи изведени на губилиште

„Комунисти су уништили дио зида иза виле, тако да ноћу могу извести групе људи кроз тај пролаз. Водили су их преко пољана до оближњих стратишта, избјегавајући тако главни пут. Сељаци и остали људи у Техарју били су под застрашујућим утиском догађања из јуна и јула 1945, чак и неколико година након рата. Људи су вриштали, викали, запомагали, уздисали, плакали, машинке су штекотале а бомбе експлодирале. Још и данас људи се не усуђују да причају о томе јер се плаше освете комуниста.”

Tolstoj N. Klepec M. Kova T. 1980. Trilogija Vetrinje – Teharje – Rog. Maribor. P. 108.

Извор 3

Повратак домобрана из Корушке у Крањ, 30. 5.1 45.

Fototeka Gorenjskega muzeja u Kranju

Питања:

- Зашто су неки људи одлучили да побегну из Југославије након рата?
- Шта се догодило са децом домобрана?
- Опиши слику горе, ко је на њој, када је слика настала?

Извор 4

Свакодневни живот у егзилу

„Први дан у егзилу је био као сваки обичан дан, када сам у дубоком сну и ништа ме не може пробудити, ни цвиљење старих точкова нити тресење кола. Збогом, Љубљана. Збогом пријатељи и школски другови. Преуморан сам да мислим на вас. Само желим да спавам.

Док сам спавао, велика група избјеглица стигла је до Драве и прешла југословенско-аустријску границу. Било је 10.000 Нијемаца, 13.000 Словенаца, 4.000 Срба и 4.000 Руса.

Дан је прелазео у ноћ. Долина надомак Ветриња изгубила је свој примарни изглед. Као гљиве послје кише ницали су шатори, праћени коњима, осталом стоком и људима. Ватре су свијетлеле у полутама. Лажна идила. Чуо сам дјечији врисак испред нашег шатора. 'Упомоћ, упомоћ, Јанез! Јанез!' Шта се догодило Јанезу? Зграбио сам дјевојчицу и протресао је. Рекла ми је, у сузама, како је Јанез отишао на мост преко ријеке који је био пун мина. Јанез је начинио неколико корака када је дошло до експлозије. Јанезово тијело полетело је кроз ваздух и пало на обалу ријеке. 'Узалуд, свака нада је узалудна!' Људи су само стајали тамо, неки човјек је скинуо са главе свој рустични шешир и нервозно га вртио у рукама, док су двије (медицинске) сестре држале Јанезову мајку. Она није плакала ни вриштала. Одвели су је од мртвог тијела њеног сина.

Сви су знали да се враћамо у Југославију, чак и ја, дијете од 11 година. Али куда идемо, нисмо могли предвидјети ни у најлуђим сновима. Партизани, који су водили персоналне истраге, били су међу заробљенима. Одузели су нам све што је било од вриједности. Партизани су били млади, готово дјеца. Један од њих имао је можда 12-13 година. Сагнуо се и пушио.

Људи су били превише отупјели да би осјећали бол. Ни цивили нису били другачији. Жене су падале у прашину пута за Техарје. Дјеца су била најјача. Малене су носили у мајчином наручју, а већа дјеца, попут мене, ходала су носећи мали терет својих тијела. Удаљеност између Цеља и Техарја била је неких 10 километара. Али нама је изгледала као вјечност. Вукли смо се посљедњом снагом, као пребијени пси, до коначног одредишта.”

Ott, Ivan (2008). *Otroci s Petri ka – ukradeno otro tvo*. Celje: Mohorjeva družba, p. 35, 36, 69, 79, 112, 147, 194, 197.)

Извор 5

Дечаки у усташким униформама (то су деца сирочад, чије су родитеље убили усташе, а њима су ставили усташке капе)

Mihovilović, J., Smreka, J. (2006). *O poimeni nom popisu rtava Jasenovac prema do sada prikupljenim i provjerenim podacima. Spomen podru je Jasenovac*, ur. Tea Ben i Rimay, str. 219

„Ријеч је о српским дјецацима које су усташе одвојили од родитеља 1942. Породица дјечака са слике дијелом је поубијена у логору Јасеновац, а дијелом депортирана у Њемачку на присилан рад у њемачким творницама. Дјечаки су по заповиједи усташког заповједника Вјекослава Макса Лубурића обучени у усташке одоре, премда су управо усташе били одговорни за страдања њих и њихових родитеља.”

(. . .) , 2007.

Извор 6

Одвођење људи у концентрациони логор

„Када су најмлађа дјеца узета од родитеља и изведена а наше мајке тучене пушкама, овдје је било много плакања и вриске. Мој отац се молио и гледао кроз ружичњак и мрежасту ограду како се мајка чврсто држала за мене и мог млађег брата. Дјеца су укрцана на аутобус, гдје смо морали да пјевамо партизанске пјесме. Знам да је моја мајка плакала још јаче него претходне ноћи, јер је без сумње осјећала да ће бити убијена. Сутрадан, у 5 ујутро, одведена је са још једном женом коју су такође одвели од њених троје дјеце. У то вријеме, отац ми је одведен у бараку; када је тражио да види своју супругу, нека жена му је рекла да је она већ одведена, као и многе друге.”

Tolstoj N. Klepec M. Kova T. 1980. *Trilogija Vetrinje – Teharje – Rog*. Maribor. P. 99)

Питања

Шта се догодило домобранским породицама, ухваћеним и враћеним после рата?

Задатак

Погледај слику у извору 5 и прочитај објашњење. Затим прочитај извор 6. Упореди изворе – покушај да одредиш сличности у преваспитавању деце које се помиње у оба извора.